

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ДЖЕРЕЛ ПРАВА КАНАДИ ТА УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ ВИМІР

FEATURES OF THE MODERN SOURCES OF THE LAW OF CANADA AND UKRAINE: A COMPARATIVE DIMENSION

Дюльгер І.М., студентка V курсу факультету морського права
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Дмитрук І.М., к.ю.н.,
доцентка кафедри морського та господарського права
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

В науковій статті досліджуються особливості системи сучасних джерел права Канади. В рамках проведеного в науковій статті дослідження визначено, що фундаментальними джерелами права Канади виступає закон, який видається канадським парламентом; норма права справедливості, створена Судом справедливості лорда-канцлера в Лондоні в XV–XVI століттях; прецедентна норма англійського загального права. Тому обґрунтовано в науковому дослідженні, що правовий прецедент виступає також важливим джерелом канадського права. Також в статті визначено, що якщо в Канаді мало або взагалі немає рішень щодо певного правового питання, і виникає необхідність звернення до іноземного права для довідки, часто використовуються рішення англійських і американських судів. З огляду на тривалі історичні зв'язки між англійським і канадським правом, часто слідує рішенням англійського Апеляційного суду та Палати лордів, на які посилаються як на переконливі прецеденти. Зокрема, в рамках проведеного нами дослідження проаналізовано особливості вищезазначених джерел права Канади. Також в даній науковій статті безпосередньо висвітлюються основні аспекти Конституції Канади. Також, відмічаємо, що в науковій статті проаналізовано характерні риси системи джерел права Квебеку, оскільки ця провінція містить специфічні особливості правової системи, на відміну від загальноканадської. Тут діють кодекси, наприклад, Цивільний кодекс, Цивільно-процесуальний кодекс (створений за французьким зразком). В свою чергу, деякі відмінності має і судова система Квебеку. Тому, аналіз правових джерел Квебеку також є корисним не тільки для теорії зарубіжного конституціоналізму, але й для практики. Однак, при цьому в науковій статті безпосередньо обґрунтовується теза про те, що в Канаді всі провінції і території в межах Канади, не враховуючи Квебек, слідує юридичній традиції загального права. Так само, суди наділені владою, відповідно до провінційних Законів про судоустрій, застосовувати право справедливості. При цьому, як і у всіх інших країнах загального права, канадське право дотримується доктрини *stare decisis*. Суди нижчої інстанції повинні слідувати за рішеннями вищих судів, якими вони зв'язані. В результаті проведеного дослідження зроблено узагальнюючі висновки.

Ключові слова: джерела права, порівняння, повноваження, Канада.

The scientific article examines the peculiarities of the system of modern sources of Canadian law. As part of the research carried out in the scientific article, it was determined that the fundamental sources of Canadian law are the laws issued by the Canadian Parliament; the norm of the law of justice, created by the Court of Justice of the Lord Chancellor in London in the XV–XVI centuries; precedential rule of English common law. Therefore, it is substantiated in a scientific study that legal precedent is also an important source of Canadian law. The article also states that if there are few or no decisions on a certain legal issue in Canada, and there is a need to refer to foreign law for reference, decisions of English and American courts are often used. Given the long historical links between English and Canadian law, the decisions of the English Court of Appeal and the House of Lords are often followed and cited as persuasive precedents. In particular, as part of our research, we analyzed the features of the above-mentioned sources of Canadian law. Also, this scientific article directly highlights the main aspects of the Constitution of Canada. Also, we note that the scientific article analyzes the characteristic features of the system of sources of law in Quebec, since this province contains specific features of the legal system, unlike the Canadian one. There are codes, for example, the Civil Code, the Civil Procedure Code (created on the French model). In turn, the judicial system of Quebec has some differences. Therefore, the analysis of legal sources of Quebec is also useful not only for the theory of foreign constitutionalism, but also for practice. However, scientific articles directly substantiate the thesis that in Canada, all provinces and territories within Canada, excluding Quebec, follow the legal tradition of common law. Likewise, the courts are empowered, under the provincial Judiciary Acts, to administer the law of equity. At the same time, as in all other common law countries, Canadian law adheres to the doctrine of *stare decisis*. Lower courts must follow the decisions of higher courts by which they are bound. As a result of the conducted research, generalized conclusions were made.

Key words: sources of law, comparison, powers, Canada.

Постановка проблеми. Правова система – це цілісний комплекс правових явищ, який зумовлений об'єктивними закономірностями розвитку суспільства, усвідомлений, постійно відтворюваний людьми і організаціями, та який використовується ними для досягнення своїх цілей. Правова система відображає закономірності розвитку суспільства, його історичні національно-культурні особливості. Кожна держава має свою правову систему, яка має як загальні риси з правовими системами інших держав, так і відмінності від них. Норми права посідають визначне місце у правовій системі будь-якої держави, в тому числі й Канади. Канада відноситься до держав англосаксонської правової системи. Як і в усіх британських колоніях, у Канаді утвердилася система англійського загального права, за якою рішення судів високого рангу, не тільки місцевих, але й британських, отримують обов'язкову силу судового прецеденту. Більш того, в Канаді застосовуються і певною мірою зберіга-

ють самостійне значення норми так званого «права справедливості». Отже, незважаючи навіть на те, що Канада відноситься до держав англосаксонської правової системи, а Україна – до держав романо-германської, процес дослідження особливостей джерел Канади є актуальним, оскільки прогресивний її досвід можна буде використати для удосконалення правової системи України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку та дослідження джерел права Канади зробили такі науковці: Бакер Дж., Говард А., Дженкс Е., Коен М., Рене Д., Уолкер Р. та інші. В свою чергу, серед вітчизняних науковців, які торкалися вищевказаної теми, на окрему увагу заслуговують праці таких науковців: Апарова Т. В., Бондаренко С. І., Боровська І. В., Бостан Л. М., Бостан С. К., Глиняний В. П., Дашковська О. Р., Камінський М. І., Козинець О. Г., Макарчук В. С., Малишев Б. В., Мідзяновська В. В., Мкртумян А. Ю., Мудрак І. Д., Никифорова М. А., Оніщенко Н. М., Орленко В. І., Скакун О. Ф.,

Страхов М. М., Трофанчук Г. І., Юхименко П. І., Язьков Є. Ф. та інші.

Метою дослідження є аналіз системи сучасних джерел права Канади.

Виклад основного матеріалу. Традиційним для права англосаксонської правової сім'ї, представником якої є Канада, виступає розподіл джерел на писані і неписані, з їх відносно мирним, органічним співіснуванням при домінуванні прецеденту. Проте, при цьому, система джерел права Канади є доволі стійкою і важливе місце в ній посідає саме Конституція.

Джерелами права Канади на думку дослідників є:

- закон, який видається канадським парламентом;
- норма права справедливості, створена Судом справедливості лорда-канцлера в Лондоні в XV–XVI століттях;
- прецедентна норма англійського загального права.

Прагнення канадських судів затвердити свої рішення як національні прецеденти тривалий час зазнавало опору із боку Великої Британії. Рішення канадських судів підлягали оскарженню Судовим комітетом Таємної ради в Лондоні. На цей час система канадського загального права є самостійною, її єдність забезпечується Верховним судом Канади і вищих судів провінцій, яким підпорядковані всі нижчі судові інстанції. Не втратили значення і увійшли до складу канадського загального права рішення англійських судів, прийняті раніше у результаті тлумачення чинних у Канаді англійських законів і норм загального права [1, с. 119].

В свою чергу, якщо згрупувати їх, то основними джерелами права Канади є Конституція, закони, судові прецеденти. У Канаді також відсутня писана конституція, її складають конституційний акт 1867 р., Конституційний акт 1982 р. (всього біля 30 актів, прийняті як британським, так і канадським парламентами).

У ст. 52 Конституційного акту 1982 р. передбачено, що Конституція Канади є вищим законом Канади і будь-який закон, що їй не відповідає не має сили і не діє. Конституція Канади складається із Акта про Канаду 1982 р., актів та наказів вказаних у Додатках (30 документів), а також поправок до них. А в свою чергу, ст. 91 Конституційного акту 1867 р. передбачає, що королеві належить право за порадю та за згодою Сенату та Палати обшин видавати закони для підтримання миру, порядку та доброго управління. А далі Конституційний акт передбачає законодавчі повноваження Парламенту Канади. Водночас, ст. 92 Конституційного акту 1867 р. передбачає сфери повноважень законодавчих зборів провінцій з видання законів, а ст. 92 А – виключну компетенцію законодавчих зборів провінцій з прийняття законів [2, с. 50–51].

У юридичній літературі зазначається, що крім Конституції Канади до системи джерел права входять: квазі-конституційні закони, закони загального застосування, правові принципи загального застосування. До квазіконституційних законів (тих, що містять фундаментальні цінності) відносяться: Канадський Біль про права; Канадський Акт про права людини; Закон про офіційні мови тощо. Найбільш важливими законами загального застосування є: Закон про доступ до інформації; Закон про фінансове управління, Закон про тлумачення; Закон про недоторканність приватного життя; Кримінальний кодекс; Акт про делегування повноважень.

Серед правових принципів загального застосування виокремлюються наступні: дотримання судової юрисдикції; поваги та дотримання договірних та інших зобов'язань Канади відповідно до міжнародного права; принцип прямої дії у часі; принцип «процесуальної справедливості»; принцип територіальної дії та ін. [3].

Основна частина суспільних відносин регулюється законами, наприклад, про: страхування, від безробіття, докази, розлучення, рівне право на працю. Трудові відносини регулюються крім законів, колективними дого-

ворами. У сфері кримінального права норми уніфіковані у Кримінальний кодекс Канади.

Закони, прийняті Парламентом Канади і провінційними законодавчими органами, є первинними джерелами права в Канаді. Статті 91 та 92 Конституційного акту 1867 р. закріплюють питання, щодо яких будь-який рівень уряду (федеральний і провінційний) може здійснювати законодавче регулювання.

Закони, прийняті федеральним урядом, спочатку публікуються в газеті «Канада» (Canada Gazette), регулярному виданні, що здійснює публікацію нових статутів та нормативних актів. Федеральні закони, схвалені монархом (Royal Assent), згодом публікуються у Щорічних Статутах Канади. Час від часу федеральний уряд об'єднує свої діючі закони в єдиний збірник, відомий як Переглянуті статuti Канади (Revised Statutes of Canada). Остання федеральна консолідація була в 1985 р. [4, с. 73].

Щодо законів, прийнятих провінціями, існує подібна практика. Закони публікують в провінційних офіційних видіннях, видають у складі щорічних збірників та час від часу об'єднують у єдине зведення [5, с. 139].

При цьому необхідно зазначити, що поряд із іншими провінціями правове регулювання суттєво відрізняється у провінції Квебек (яка значною мірою є подібною до романо-германського типу). Тут діють кодекси, наприклад, Цивільний кодекс, Цивільно-процесуальний кодекс (створений за французьким зразком). В свою чергу, деякі відмінності має і судова система Квебеку.

Характеризуючи систему джерел права Квебеку, то потрібно враховувати той факт, що з історичних причин у Квебеку гібридна правова система. Приватне право слідує традиції континентального права, початково виражений в Кутумах Бовези (Coutume de Paris), що використовувалися у Новій Франції. Сьогодні, *jus commune* Квебек у кодифіковано в Цивільному кодексі Квебеку. Що стосується публічного права, воно було встановлене завоювницькою британською державою після падіння Нової Франції (New France) в 1760 р. тому це загальне право. Важливо відзначити, що розходження між континентальним та загальним правом не засноване на поділі повноважень, визначеному Конституційним актом 1867 р. Тому, законодавство, прийняте провінційним законодавчим органом в питаннях публічного права, таких як Кримінальний Процесуальний Кодекс (the Code of Penal Procedure), має інтерпретуватися, слідує традиції загального права. Аналогічно, законодавство, видане федеральним парламентом у сфері приватного права, (наприклад, Закон про Розлучення), повинно інтерпретуватися, слідує традиції континентального права і у відповідності з Цивільним кодексом Квебеку [6, с. 139].

Разом з тим, в Канаді всі провінції і території в межах Канади, не враховуючи Квебек, слідує юридичній традиції загального права. Так само, суди наділені владою, відповідно до провінційних Законів про судоустрій, застосовувати право справедливості. При цьому, як і у всіх інших країнах загального права, канадське право дотримується доктрини *stare decisis*. Суди нижчої інстанції повинні слідувати за рішеннями вищих судів, якими вони зв'язані. Наприклад, усі суди нижчої інстанції Онтаріо зв'язані рішеннями Апеляційного суду Онтаріо і всі суди нижчої інстанції Британської Колумбії зв'язані рішеннями Апеляційного суду Британської Колумбії. Однак жоден суд Онтаріо не зв'язаний рішеннями суду Британської Колумбії, і жоден суд Британської Колумбії не зв'язаний рішеннями суду Онтаріо. Тим не менш, рішення, прийняті вищою судовою інстанцією провінції (провінційні Апеляційні суди), часто розглядаються як «переконливі», хоча вони і не обов'язкові для інших провінцій [7, с. 115].

Тільки у Верховного Суду Канади є повноваження зв'язувати всі суди в країні загальними прецедентами. Більш зайняті суди, такі як Апеляційний суд Онтаріо,

наприклад, щодо деяких правових питань часто використовують рішення судів інших провінцій, особливо у сферах доказів та кримінального права.

Якщо в Канаді мало або взагалі немає рішень щодо певного правового питання, і виникає необхідність звернення до іноземного права для довідки, часто використовуються рішення англійських і американських судів. З огляду на тривалі історичні зв'язки між англійським і канадським правом, часто слідують рішенням англійського Апеляційного суду та Палати лордів, на які посилаються як на переконливі прецеденти. Якщо розглянуте юридичне питання стосується сфери конституційного права або права, що стосується прайвезі, більш імовірно будуть використані рішення судів Сполучених Штатів, тому що ці галузі права в США набагато більш розвинені, аніж в англійському праві [8, с. 179].

Висновки. Проаналізували особливості джерел права Канади, можна виокремити наявність специфічних особливостей джерел англосаксонського та романо-германського права, які характеризуються своєю універсальністю. В Канаді на сьогодні основними джерелами права є Конституція, закони, судові прецеденти. Основна частина суспільних відносин регулюється законами. В Канаді свою

специфічну систему джерел права має провінція Квебек. Характеризуючи систему джерел права Квебеку, потрібно враховувати той факт, що з історичних причин у Квебеку гібридна правова система. Приватне право слідує традиції континентального права, початково вираженій в Кутюмах Бовези (Coutume de Paris), що використовувалися у Новій Франції. Сьогодні, *jus commune* Квебеку кодифіковано в Цивільному кодексі Квебеку. Що стосується публічного права, воно було встановлене завойовницькою британською державою після падіння Нової Франції (New France) в 1760 р. тому це загальне право. Важливо відзначити, що розходження між континентальним та загальним правом не засноване на поділі повноважень, визначеному Конституційним актом 1867 р. Тому, законодавство, прийняте провінційним законодавчим органом в питаннях публічного права, таких як Кримінальний Процесуальний Кодекс (the Code of Penal Procedure), має інтерпретуватися, слідуючи традиції загального права. Аналогічно, законодавство, видане федеральним парламентом у сфері приватного права, (наприклад, Закон про Розлучення), повинно інтерпретуватися, слідуючи традиції континентального права і у відповідності з Цивільним кодексом Квебеку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: Підруч. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. 520 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. для студ. вищ. навч. закл.; за ред. Л. М. Маймескулова. Харків: Право, 2011. 520 с.
3. Вінярська О. Р. Виникнення та розвиток системи права в Канаді. URL : <http://bukvar.su/gosudarstvo-i-pravo/195577-Vozniknovenie-i-sistema-razvitiya-prava-Kanady.html>. (дата звернення: 14.06.2023).
4. Конституція Канади. URL: http://www.pravo.vuzlib.net/book_z2021_page_12.html. (дата звернення: 14.06.2023).
5. Оніщенко Н.М. Правова система: проблеми теорії: Монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. 352 с.
6. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник; За заг. ред. В. О. Ріяки. 2-е вид., допов. і перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 544 с.
7. Теорія держави і права : підручник : академічний курс; за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. 2-е вид., перероб. і доповн. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
8. Ткаченко В. Д. Порівняльне правознавство: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Харків: Право, 2003. 274 с.